

R

Barns lek i natur – i spennet fra selvutfoldelse til kontroll

Margrete Skår, Gro Follo, Vegard Gundersen, Kim Ingebrigtsen, Gjertrud Stordal, Bjørn Tordsson og Line C. Wold¹

Sammendrag

I en 3-årig studie finansiert av Norges forskningsråds program Miljø 2015 (prosjektperiode 2012–2015) har vi i bred forstand undersøkt hvordan barn erfarer natur i dag. I denne artikkelen vil vi rette fokuset mot barns lek i natur, basert på erfaringer fra ulike delstudier. Delstudiene representerer ulik grad av og innhold i den voksne tilstedeværelsen. Det gjør at vi kan sette fokus både på barns mer frie og egeninitierte lek i natur og aktiviteter som i større grad er planlagt og styrt av voksne. Vi finner at barn gjennom selvstyrt lek stimuleres til en mer sanselig, emosjonell og kroppslig naturkontakt der naturomgivelsene utforskes på lekens premisser, enn når voksne mer aktivt er til stede.

Abstract

A 3-year project funded by The Research Council of Norway, Program Miljø 2015 (project period 2012–2015) has examined how children experience nature today in different situations. In this paper we call attention to children's free play in nature, based on various case-studies. They represent situations where adults have varying degrees of presence and also different roles for the children. This allows us to observe both situations where children are in free and self-initiated play and situations where adults guide and tightly look after the children. We find that children in free play are stimulated to a more sensuous, emotional and bodily interaction with nature, than situations when adults have more dominant presence and role.

Innledning

Det er i forskning og samfunnet ellers en økende bekymring knyttet til barns minskende kontakt med natur (Tordsson og Vale 2013). Denne artikkelen drøfter ikke dette basert på en bekymring, men den vil undersøke *innholdet* i barns naturopplevelser i dag. Selv om kvantitative før-data om omfanget av barns naturerfaringer er svært begrenset (Dervo m.fl. 2014), tyder

likevel mye på at barns deltakelse i friluftslivsaktiviteter hjemmefra og også bruk av nærnaturen er redusert i omfang, og særlig siden 1980-tallet (Skår og Krogh 2009; Dervo m.fl 2014). Mye tyder også på at barn i dag i større grad enn før opplever natur med voksne til stede, både i barnehager, skole og SFO, gjennom organiserte fritidsaktiviteter og i familien (Skår og Krogh 2009). Vi lever i en samtid der foreldre, pedagoger og andre voksne er aktive i å tilby

og legge til rette for deltakelse i aktiviteter og gjøremål. Voksne ønsker at barna skal oppleve, mestre og lære noe, og ofte er det satt konkrete mål for hva barna skal gjøre. En slik målorientering ser også ut til å gjelde barns møter med natur (Skår, Gundersen og O'Brien 2016, Skår m.fl. 2016). I stedet for å sende barn ut for å leke for seg selv, tar voksne dem med ut. Internasjonalt har store organisasjoner og nettverk oppstått nettopp for å stimulere til økt naturkontakt for barn gjennom voksnes engasjement, som Children & Nature Network, C&NN Natural Families Network og Take a Child Outside². Organiserte naturopplegg som for eksempel Forest Schools i Storbritannia (O'Brien og Murray 2007) og Danmark (Williams-Sieghfredsen 2011) har blitt svært populære. I tillegg til et økende antall natur- og friluftsbarnehager, etablerer stadig flere friluftslivsorganisasjoner tilbud spesielt for barn også i Norge³. Samtidig blir pedagogiske uteopplegg som *Lære med skogen*, *Den naturlige skolesekken* og *Læring i friluft* tilbudt i stort omfang i skoler og barnehager. Disse nyere formene for naturopplevelser kjennetegnes av at de gjerne er planlagt av voksne og kan ha et på forhånd angitt program av aktiviteter, har definerte mål, er tidsbegrenset, kan være regelstyrt, og at voksne ser til at alt går som planlagt i trygge omgivelser.

Artikkelen baserer seg på funn fra en 3-årig studie finansiert av Norges forskningsråds program Miljø 2015 (prosjektperiode 2012–2015). Forskerne i studien⁴ representerer flere fagdisipliner og metodiske ståsteder, noe som gir studien bredde. Kunnskapen er innhentet fra ulike kvantitative og kvalitative delstudier som til sammen gir et bredt innblikk i hvordan barn erfarer natur i ulike situasjoner. Studien har hovedfokus på barns bruk av nærnatur i fritiden.

Delstudiene representerer ulik grad av og innhold i den voksne tilstedeværelsen. Det har gitt oss kunnskap om innholdet i barns mer frie og egeninitierte lek i natur i forhold til aktiviteter som i større grad er planlagt av og ofte styrt av voksne. Artikkelens hovedproblemstilling er hvordan voksen tilstedeværelse på ulike måter kan virke inn på innholdet i barns naturopplevelser.

Mange barn uttrykker noe sånt som at «Jeg liker å leke sammen med andre barn ute i naturen» når vi spør dem om hva de setter pris på ved å være ute i naturen. For mange lesere burde ikke dette være overraskende, det å leke er genuint viktig for barn. Likevel har vi gjennom studiene sett at barns mer frie lek i natur ikke nødvendigvis blir gitt det rommet den kunne ha hatt. Derfor har vi i denne sammenfattende artikkelen valgt å fokusere spesielt på barns lek i natur. Vi spør hvordan lek kommer til uttrykk i ulike situasjoner, og hva slags betydning lek har for innholdet i barns naturkontakt.

Kunnskap fra Norge bør være interessant i et internasjonalt perspektiv. Vi har god tilgang til bostedsnær natur, men den blir likevel langt mindre brukt enn mer utbygde områder som veier/gatetun, lekeplasser eller sportsplasser. I vår studie oppgir 97 % av foreldrene at deres barn har tilgang til naturområder i gå- eller sykkelavstand fra hjemmet, men at disse områdene kun i sporadisk grad blir benyttet i det daglige (Gundersen m.fl. 2016; Skår m.fl. 2014). Barrierer for barns bruk av natur er svært sammensatt, og det kan ha like mye å gjøre med hvordan vi opplever tilgjengelighet i våre liv som den faktiske tilgjengeligheten (Skår m.fl. 2016). Vi bruker en bred tilnærming til naturbegrepet, i en gradient fra hager og parker til naturlig vegetasjon i skog og andre naturtyper. Barns naturkontakt er definert som opphold i denne type miljø.

Før vi presenterer funn fra de ulike delstudiene vil vi drøfte innholdet i lek, med hovedfokus på litteratur som tar utgangspunkt i lek som noe vesenseget og med sin egen verdi. Til slutt diskuterer vi noen sammenfallende trekk fra delstudiene og implikasjoner av studien.

Teoretisk bakgrunn

I Norge og Norden er barns kontakt med natur ansett som en viktig del av barndom og oppvekst (Gullestad 1997, Halldén 2009, Nilsen 2008), og i Norge er det å stimulere og legge til rette for at barn skal oppleve natur og friluftsliv også nedfelt som en politisk målsetting (Miljøverndepartementet 2001). Ofte pekes det på positive effekter av barns kontakt med natur som helsemessige og motoriske gevinster, noe som også er dokumentert gjennom mange studier (se bl.a. Berg 2005; Faber Taylor og Kuo 2006; Fjørtoft 2001). Å oppholde seg i naturen har også samme avkloplende og restorative effekter for barn som for voksne, det vil si at naturen virker stimulerende, avstressende og bidrar til konsentrasjon (Chawla m.fl. 2014; Faber Taylor og Kuo 2006; Kaplan og Kaplan 1989). Et felt som i mindre grad er belyst, er hvordan barns opphold i natur kan stimulere til *lek* (Fasting 2013; Skår, Gundersen og O'Brien 2016).

Lek og lekens egenverdi

Det er ingen uenighet blant pedagoger og helsepersonell om at det å leke er avgjørende viktig for barn. At barn leker utgjør i seg selv et tegn på fysisk og mental sunnhet. Lek er viktig i barns individuelle utvikling: sosialt, språklig, motorisk, emosjonelt og kognitivt (Cole-Hamilton, Harrop og Street 2002). Men lek er også et kulturelt fenomen, der tilgang til ulike typer lek er med på å sosialisere barn som samfunns-

deltakere (Prince m.fl. 2013). Fordi lek anses som viktig for barn, er også barns rett til å leke nedfelt i FN's barnekonvensjon. Flere mener at det er typisk for leken at den er altfor kompleks og mangeartet til at den lar seg definere (Lillemyr 2011; Pelligrini 2009).

- For barn har nettopp denne følelsen av å være til stede i leken og i øyeblikket høy verdi.

Pedagogen Hans Holter Solhjell (2015) gir disse kjennetegnene på lek: formålsløshet, frivillighet, attraktivt og oppslukende, redusert selvbevissthet og improvisasjon. Han legger til at barn som leker ikke har noe mål, som å lære noe eller oppnå sosial kompetanse. Barn leker fordi de liker å gjøre det, ikke for å oppnå noe annet. I leken er ikke barn så opptatt av å være flinke, og de kan også gå inn i en annen rolle og identitet enn sin egen. I leken er ikke barna fastlåst av regler og retningslinjer som styrer atferden, derimot er leken utforskende og den rommer overraskende momenter. Hans Holter Solhjell vektlegger at lek har en verdi i seg selv, og at barns selvstyrte lek ikke forholder seg til voksnes regler, mål og retningslinjer. En utdyping av denne tilnærmingen til lek er å finne hos filosofen Hans-Georg Gadamer (se Steinholt 2010). Gadamer ser på lek som en spontan handling som oppstår av seg selv, og vektlegger at den baserer seg på et sanselig og kroppslig samspill mellom deltakerne og rommet. Gadamer fremholder at den drivende kraften i lek kjenne- tegnes av en «hit-og-dit-bevegelse», og at den har en altoppslukende karakter. Det at innholdet i leken, ifølge Gadamer utvikles gjennom leken selv, samspeillet mellom deltakerne og rommet den foregår i, gjør at

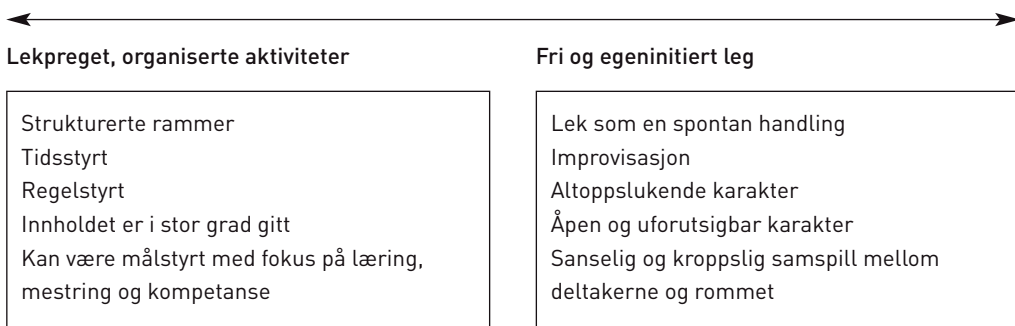
lek i dette perspektivet kan ses på som en uforutsigbar handling og alltid med et risikofylt element. Risiko i denne sammenheng trenger ikke bety at leken er «farlig», men at deltakerne alltid har en følelse av at de ikke vet hva som vil skje. I Gadammers perspektiv kan lek derfor sies å ha en *åpen* karakter. Øksnes (2010) tar i bruk begreper som *irrasjonalitet*, *kaos*, *uenighet* og *ubestemmelighet* for å karakterisere lek, og setter dette opp mot egenskaper som *ro*, *disiplin*, *høflighet* og *kontroll*. De sistnevnte begrepene gir uttrykk for et syn på barns lek som i stor grad legger an til å begrense og temme barn. Øksnes (2010) er blant de som benytter seg av Gadammers perspektiver på lek når hun beskriver lek som et eget subjekt, en selvgående kraft med sin egen tid og flyt. Ved å fokusere på lekens iboende karakter mener hun det i større grad bør være mulig også for voksne å se andre kvaliteter i lek enn hva voksne ofte ønsker eller forestiller seg at lek skal være.

I en mål- og gjøremålsorientert samtid kan lek fort bli sett på av voksne som en aktivitet, der barn deltar innenfor strukturerte rammer og der deltakerne gjør det man blir bedt om å gjøre. I slike lek-pregete, organiserte aktiviteter kan lek også ha fokus på læring, mestring og kompetanse. Slike aktiviteter, gjerne organisert av voksne,

inneholder andre kvaliteter enn den spontane, frie leken beskrevet over med referanse til Gadammers perspektiver på lek (se figur 1). Som nevnt kjennetegnes nyere former for naturopplevelser gjerne av at de nettopp er planlagt av voksne, kan ha et på forhånd angitt program av aktiviteter, har definerte mål, er tidsbegrenset, kan være regelstyrt, og at voksne ser til at alt går som planlagt. Lek i denne sammenheng befinner seg på den venstre siden av aksene i figur 1.

- Naturens åpne karakter byr på et mangfold av sansekvaliteter, uttrykk og utfoldelsesmuligheter.

I lekens altoppslukende karakter ligger også en slags frikobling fra klokketiden, igjen med referanse til Gadammers perspektiver på lek. I motsatt retning bidrar stort fokus på læring og målorientering til å redusere barns muligheter for en altoppslukende lek, i tillegg til økende fokus på risikovurdering og sikkerhet (Valentine 2004). Flere norske forskere legger vekt på at barn trenger å erfare utfordrende og risiko-fylt lek gjennom kroppslig aktivitet i naturomgivelser (Lundhaug og Neegaard 2013; Sandseter og Kennair 2011). Det er også velkjent at fritiden til norske barn er

Figur 1. Forenklet beskrivelse av kjennetegn ved lek på en akse fra lekpregete, organiserte aktiviteter til mer fri og egeninitiert lek.

preget av høy deltakelse i idrett og andre organiserte fritidsaktiviteter, og skjerm-baserte aktiviteter er blitt en hard konkurrent til selvstyrt lek utendørs. I tidsklemma mellom tidsstyrte aktiviteter, lange skoledager og lekser, kommer skjermen og mobilen ut som vinner når også barn har behov for «fri tid». Tidsnytteundersøkelsene viser at det barn ønsker seg mest når det gjelder tidsbruk ikke er mer tid med familien, men mer tid til å være sammen med andre barn (Vaage 2013). Dette gjelder spesielt jenter.

Naturmøte og lek

Et viktig kjennetegn ved natur er at den har stor variasjon som et fysisk miljø, og den har derfor mange lekemuligheter i forhold til andre arealkategorier som gatetun, lekeplasser eller ballbinger. I tillegg er naturen foranderlig. Nordiske studier om naturpreferanser viser at barns preferanser er noe annerledes enn de voksnes. Mens mange voksne verdsetter kultiverte og mer åpne skogstyper, verdsetter barn og unge mer «ville» elementer, tetthet og muligheter for skjul (Gundersen og Frivold 2008). Landskapselementer som bærer preg av kompleksitet og mystikk som bekker, vann og skogsglenner, og artsrikdom av trær og planter er verdsatt av barn. Jo flere arter, jo mer variasjon og mulighetsrom, og dermed større egnethet for lek (Gundersen og Frivold 2008).

Ut fra et kroppsfenomenologisk perspektiv befinner mennesket seg via sansene i en stadig korrespondanse med sine omgivelser, hvor klare grenser mellom «ytre» og «indre» ikke kan trekkes. Naturopplevelse kan derfor forstås som et relasjonelt *møte*, der den sanselige, konkrete og intuitive opplevelsen av de fysiske omgivelsene er et produkt av interaksjonen og samspillet mel-

lom barnet og naturomgivelsene det er en del av (Merleau-Ponty 1994). I en slik forståelse er ikke naturen noe barnet betrakter på avstand, men er en del av. *Naturmøte* (Tordsson og Vale 2013) innebærer at barn og natur berøres av hverandre i situasjonen, med kropp, følelse og tanke integrert. Det er først og fremst gjennom vår kroppslighet at vi er forankret i verden. I en slik forståelse blir ikke naturen en *ramme* eller *kulisse* rundt fastlagte gjøremål, slik den kan arte seg f.eks. i store arrangementer der barn løper fra aktivitet til aktivitet.

Naturen er en «åpen tiltale» som mennesker besvarer på ulike måter, ifølge Tordsson (2002). Det ligger i selve begrepet *natur* at den er noe som ikke er skapt eller i høy grad omformet for å tilgodese gitte menneskelige interesser. Den er slik den er, og mener ingenting om oss, den forteller ikke hvordan den skal oppfattes eller hvordan vi skal handle i den. Den rommer dermed ikke – i motsetning til f. eks. lekeplassen, idrettsarenaen, skolegården – materialiserte forventninger (Tangen 2004) om hvordan mennesket kan eller bør handle. Naturens åpne karakter byr på et mangfold av sansekvaliteter, uttrykk og utfoldelsesmuligheter. Her kan alt skje, den rommer et utall av muligheter for utforskning, fantasi, samspill og kreativitet. Dermed rommer naturen selv kvaliteter beslektet med det som kjennetegner den frie, spontane leken, slik den er beskrevet ovenfor (Steinsholt 2010; Øksnes 2010). Fordi naturen ikke er omdannet for menneskelige hensikter gir den et inntrykk av irrasjonalitet snarere en rasjonell målrettethet. Den er mer i slekt med kaos (eller prosess, forandring og mangfold) enn med kontrollert orden. Naturen er ikke likeformig og standardisert, men står snarere for uenighet (uensartethet, kontraster). Den uttrykker ikke noe gitt, avgrenset og kon-

trollert, men representerer det frie, ikke-definerte og ubestemmelige.

Metode

De kvalitative delstudiene baserer seg på feltarbeid i en barnehage, Barnas Turlag, et

nærmiljø og to leirskoler. De kvalitative dataene komplementeres med data fra en nasjonal spørreundersøkelse blant 3160 foreldre. Tabell 1 viser delstudier og metoder.

Tabell 1. Delstudier og metoder.

Ulike delstudier	Metode
Litteraturstudie	Gjennomgang og drøfting av norsk, nordisk og noe internasjonal litteratur. Ansvarlig: HiT ⁴ .
Nasjonal spørreundersøkelse	Kvantitativ internettbasert spørreundersøkelse blant foreldre til barn mellom 6 og 12 år gjennomført av TNS Gallup blant deres panel i 2013. N = 3160. Ansvarlig: NINA ⁴ .
Barnehagestudie	Deltakende observasjon under 26 turer utenfor barnehagen og to fokusgruppeintervjuer blant de ansatte i 2013. Ansvarlig: DMM ⁴ og BF ⁴ .
Leirskolestudie	Deltakende observasjon under to ukeslange leirskoleopphold og dybdeintervjuer med lærere i 2015. Ansvarlig: HiT ⁴ .
Barnas Turlag	Deltakende observasjon under 13 arrangementer og dybdeintervjuer med ansatte i Barnas Turlag i 2013–2014. Ansvarlig: NINA ⁴ .
Nærmiljøstudie	Skolestiler og gruppeintervjuer blant 26 elever på 7. trinn i et nærmiljø i Lillehammer, 2014. Ansvarlig: NINA ⁴ .

Resultater og diskusjon av delstudiene

Nasjonal spørreundersøkelse

Hovedmålsettingen med spørreundersøkelsen (se tabell 1) var å skaffe til veie data om barns tilgang til og opphold i bostedsnær natur i dag. Foreldre ble spurt om hvor barna oppholder seg utendørs, hvor ofte, i hvilke sammenhenger m.m. (Skår m.fl. 2014, Gundersen m.fl. 2016). Tabell 2 viser at det å leke eller oppholde seg i skogen

eller andre naturområder er den aktiviteten som *færrest* barn gjør daglig i nærmiljøet (bare det å gå tur med hund gjøres sjeldnere), samtidig som undersøkelsen viser at de aller fleste barn i Norge i dag har tilgang til natur innen gang- og sykkelavstand fra hjemmet. Et hovedfunn i foreldreundersøkelsen er at det å være i nærnaturen ikke er en integrert del av barns hverdagsliv, men er noe de fleste barn er av og til.

Tabell 2. Deltakelse i ulike aktiviteter i nærmiljøet (Skår m.fl. 2014).

«Hva gjør barnet ute i nærmiljøet i fritiden, og hvor ofte?»	Sesong	Aldri %	Sjelden %	Hver uke %	Omtrent daglig %
Ski, aker eller snøaktiviteter	Vinter	0	29	54	17
Er ute på egen hånd uten at jeg vet helt sikkert hva barnet gjør	Sommer	13	17	35	35
	Vinter	16	27	40	17
Bruker trampoline	Sommer	3	21	34	42
	Vinter	81	16	2	1
Spiller fotball eller andre ballspill	Sommer	4	27	38	31
	Vinter	35	33	26	6
Leker eller oppholder seg i skogen eller andre naturområder	Sommer	6	47	34	13
	Vinter	15	55	24	6
Sykler, skater o.l.	Sommer	1	8	33	58
	Vinter	53	35	9	3
Bruker lekeplass eller andre områder med lekeapparater	Sommer	4	29	38	29
	Vinter	15	48	25	12
Går tur med hund, egen eller lånt	Sommer	48	31	13	8
	Vinter	54	28	12	6
Leker utendørs (hopper paradys, strikk, treffer venner e.l.l.)	Sommer	1	7	32	60
	Vinter	6	24	42	28

Foreldreundersøkelsen viser at barn mellom 6 og 12 år er oftere ute og leker i naturområder sammen med voksne enn for seg selv, og at barn mellom 6 og 9 år leker og oppholder seg oftere i natur enn 10–12 åringer. At barns omfang og interesse for å være i naturen synker med alder fremkommer også i Mjaavatn (2013) sin panelstudie. Den viser at barns interesse for friluftsliv og høsting i naturen synker med økende alder, og at den delvis er knyttet opp mot foreldrenes alder, utdanningsnivå og ferievane. Men han oppsummerer også at barns lyst til å gjøre ting i naturen er *større* enn hva som fremgår av hva de faktisk gjør.

Vår spørreundersøkelse blant foreldre viste at i alt 35 % av barna er daglig utendørs om sommeren uten at foreldrene riktig vet hva de gjør, og like mange ukentlig. Samtidig er 30 % aldri eller sjelden utendørs uten at foreldrene vet helt sikkert hva de gjør.

Foreldreundersøkelsen viste ingen tydelige sammenhenger mellom bruk av nærnaturen og sosiale skillelinjer (Skår m.fl. 2016). Dette indikerer at lek og opphold

i nærnaturen har et større sosio-økonomisk nedslagsfelt blant barn enn andre former for aktiviteter, som deltakelse i idrett (Nielsen m.fl. 2011) og friluftslivsaktiviteter utenfor nærnaturen (Dervo m.fl. 2014).

Foreldreundersøkelsen viser at barrierene for barns fritidsbruk av nærnaturen først og fremst er knyttet til en opplevd «tidsklemme» i familien (Skår m.fl. 2016). Når foreldrene i samme undersøkelse i et åpent spørsmål ble spurt om hva de synes er viktige tiltak gitt en målsetting om at barn bør være mer ute i natur- og grøntområder, peker svært mange på de voksnes rolle i å ta med, legge til rette og motivere barna for mer naturkontakt, og gjerne også arrangere flere aktiviteter utendørs. Kun 1,5 % av foreldrene uttrykte at det å la barna leke ute for seg selv var et viktig tiltak.

Barnehagen

I barnehagen har det i de siste tiårene vært økende fokus på verdien av barnas lek i naturomgivelser. Mens utelek alltid har vært en del av barnehagens pedagogiske grunnideer (Korsvold 2005), har vi de siste 10-

årene vært vitne til en økende andel barnehager som på ulike måter vektlegger natur og uteliv i sitt pedagogiske innhold (Lysklett 2003). Mye tyder derfor på at barnehagen er en arena der mange barn opplever og erfarer naturen i løpet av sine første leveår. Wolf (2015) peker på at barns spontane og frie lek utfordres i barnehagen når den i økende grad bærer preg av å være en læringsarena for barn, noe som innebærer flere voksenstyrte aktiviteter og mindre tid til fri lek. I den nordiske førskolepedagogiske debatten har nettopp vektingen av barns lek kontra målrettet læring stått sentralt (Lillemyr 2004). Hvordan barn erfarer og opplever natur, og hvordan barn og voksne sammen skaper naturmøter i barnehagen, har derfor vært et sentralt spørsmål for barnehagestudien vår.

Barnehagestudien (Stordal, Follo og Pareliussen 2015) baserer seg på deltagende observasjon (se tabell 1) i en barnehage der natur og uteliv er en sentral del av barnehagens hverdagsliv og pedagogiske profil. Barnehagen, en middels stor barnehage i utkanten av Trondheim med friluftsliv som satsningsområde, har tilgang på ulike naturtyper i nærområdet som de aktivt benytter seg av i det daglige. Særlig benytter de seg av en større kommunal skog som er tilrettelagt med turstier og leirplasser, der barnehagen også har anlagt sin egen plass med bål plass, disser og lekestativ av naturmaterialer, som avdelingene veksler på å tilbringe hele dager på hver uke. Avdelingene tilbringer også hele uker ute på våren, og flere av personalet har utdanning og interesser i tråd med barnehagens naturprofil. Studien viser at lek er en sentral del av barnehagens praksiser på tur i nærnaturen, både som den måten barna selv aktivt tar naturen i bruk og som mål for det pedagogiske arbeidet blant de ansatte. På tur legges det i stor grad opp til at barna

skal være aktive i mer fri og selvstyrt lek, i samspill med hverandre og med naturen. De ansatte tar en rolle som tilretteleggere og støttespillere for barna i deres utforskning og lek i naturomgivelsene.

Studien viser at gjennom leken forholder barna seg aktivt til naturen og til hverandre. I store deler av utetiden er barna opptatt av ulike former for lek som barna utformer selv og er engasjert i: fysisk lek, rollelek, fantasilek, helteleker og familieleker, der naturen på ulike måter spiller inn. Leken er flytende og i kontinuerlig forandring med raske skiftninger mellom ulike tema og lekepartnere, i tråd med Gadamer's definisjon av leken som altoppslukende og dynamisk (Steinsholt 2010; Øksnes 2010). Underveis i leken er det et gjensidig forhold mellom naturen og barna, der naturens muligheter gis mening og får betydning gjennom det sosiale samspillet barna imellom. Deres selvstendige og aktive bruk av naturen blir støttet opp av personalet, som gjennom ros, oppmuntring og hjelp når de er på tur, samt mer indirekte ved å være med å utforme naturlekeplassen. Personalet er først og fremst opptatt av å legge til rette for barnas naturopplevelser og lek, og ser på naturen som et alternativ og viktig supplement til det tilrettelagte og fastlagte miljøet innenfor barnehagens gjerde. Naturen blir dermed et sted å realisere barnehagepedagogiske idealer knyttet til lek, kreativitet og at barna skal være fysisk aktive og robuste. De ansatte vektlegger at barna kommer til barnehagen med ulike forutsetninger for aktiv bruk av natur. Mens noen barn har med seg erfaringer hjemme fra og trenger mindre oppmuntring og støtte, er andre helt ukjent med å tilbringe tid ute i naturen og trenger derfor mer støtte og oppmuntring. På den måten spiller barnehagen en utjevne rolle for barn med ulik bakgrunn. Samtidig er turene for-

bundet med en rekke regler og forventninger knyttet til de ansattes behov for å ha oversikt, og det forventes at barna tilegner seg dette behovet. Dette gjelder både mer uttalte, eksplisitte regler som å holde seg innenfor de *usynlige* gjerdene definert av de voksne, avbryte leken når de voksne gir beskjeder, og de mer uttalte reglene som å være fysisk aktiv og kunne trives i naturen, og å ta ansvar for seg selv og tingene sine. Å være på tur framstår dermed som et kompromiss mellom å være i naturen på barnehagens premisser og på barnas premisser.

Begrensningene og utfordringene i å praktisere friluftsliv med barn i barnehagen ligger i mindre grad i de ansattes manglende vilje, evne eller kompetanse, viser studien. Mange turer blir derimot kortet ned eller avbrutt pga. administrative hensyn i barnehagen, slik som mangelfulle personalressurser og knapphet på vikarer, møter som skal avholdes eller forberedes, utvikling av pauseordninger eller personalet som er opptatt med andre ting. Barnehagen opplever at konkurrerende forhold som krever oppmerksomhet og tid «spiser» og begrenser mulighetene til å utøve friluftsliv i barnehagen på barns premisser. Barnehagen virker på en og samme tid som et mulighetsrom der barns frie og selvstendige lek i naturlige omgivelser blir ivaretatt og understøttet, samtidig som det organisasjonsmessige kontinuerlig hemmer og begrenser de samme mulighetene.

Leirskolen

Leirskolestudien (Ingebrigtsen 2015) baserer seg på et feltarbeid blant 7. trinns elever ved to leirskoler (se tabell 1), og representerer et grenseland mellom skole og fritid. En viktig grunntanke ved leirskolen var opprinnelig at man skulle lære, erfare, sanse og oppleve gjennom opphold og aktiviteter i naturen, som en slags motsats til

den ordinære klasseromsundervisningen. Intervjuer med leirskolelærerne viser at disse ideelt sett også vektlegger elevenes opplevelser, undringer og erfaringer uten dørs. Men observasjonsstudiene viste at mye tid i praksis går med til å formidle kunnskap og ferdigheter gjennom forelesninger, informasjon, teoriøkter og opplæring. Mange planlagte aktiviteter forutsatte en rask og effektiv læringsmetode på leirskolene, og begrunner lærernes valg av en deduktiv instruksjonsmetode når elevene skulle lære noe nytt. Mens de pedagogiske ambisjonene til leirskolen var sterkt inspirert av den progressive pedagogikken, synes den erfaringsbaserte læringen, med elevaktivitet i læringsprosessen, i stor grad å være fraværende.

- Denne spontane og dynamiske leken ble til dels forhindret av de voksnes forutbestemte aktiviteter, og deres genuine mål om å lære elevene noe.

Delstudien viser at leirskolen inntar en slags oppdragende posisjon, hvor elevene i stor grad sosialiseres inn i en «voksen måte» å tilnærme seg naturen på. Det blir i stor grad fokusert på verdier som historie, kultur, tradisjon, miljøvern, fred og ro – mens leken i natur slik barna selv utformer den får liten plass i et ellers stramt program. Observasjonene i delstudien viste at elevene hadde stor evne til å underholde seg selv når de fikk fri til å gjøre hva de ville. Elevene oppførte seg på en helt annen måte når de fikk leke fritt sammenlignet med når de gjennomførte de planlagte aktivitetene. På mange måter viste de ett språk for lekens verden og et annet for «den voksnes verden». Dette kunne merkes godt på tonefallet, intensiteten i stemmen og energien i kommunikasjonen, som i de mer voksen-

styrte og organiserte aktivitetene ble dempet og korrigerert.

Naturen ble gjennom leken omgjort til barnas verden. Et godt eksempel på dette var når en jente levde seg inn i foreldrerollen i en rekefamilie, med engasjerte innspill og impulser fra de andre barna. Et inntrykk fra leirskolen var at naturerfaringene på dagtid hadde et «profesjonelt preg» der elevene lærte om naturen, mens de om ettermiddagen etter at den planlagte tiden var avsluttet i større grad opplevde naturen. Under leken foregikk det en dialog mellom barnet og naturen, og gjennom leken opplevde barnet både en kognitiv, kroppslig og sanselig meningsskaping. Denne spontane og dynamiske leken ble til dels forhindret av de voksnes forutbestemte aktiviteter, og deres genuine mål om å lære elevene noe.

En viktig ramme rundt leirskoleoppholdet syntes å være læreplanen. Oppholdet og aktivitetene måtte nødvendigvis være gjennomorganisert for at elevene skulle lære det som var planlagt, i tråd med læringsmålene i kunnskapsløftet, som leirskolene er en del av. Det bør ikke være irrelevant å se dette i sammenheng med vår tids rasjonelle måltenkning, hvor måloppnåelse gir bekreftelse på at det som gjøres gir fremgang og håndfaste resultater. Det er lettere å måle læring når man har helt bestemte aktiviteter og ferdigheter man skal lære, i motsetning til at barna «bare» skal oppleve naturen. Delstudien viser altså at fokuset på å nå læringsmål reduserer graden av *spontanitet*, og vi kan si at elevene i begrenset grad gis et reelt alternativ til klasseromsundervisningen. I stedet fungerte naturen i stor grad som en pen ramme rundt en undervisning med mye planlagt kunnskapsformidling.

Barnas Turlag

Barnas Turlag arrangerer turer og aktiviteter for barn fra 0 til 12 år og de har øk-

ende popularitet. De fleste arrangementene er familiearrangement på ettermiddagen eller i helgene, men de arrangerer også helgeturer og leire for barn uten foreldre. Turene foregår både i nærområdet og på fjellet, og omfatter mange ulike temaer slik som: lavvo- og hytteturer, fisketurer eller klatrekvelder, fjelleirer og helgeturer, mørketrening og kveldsmatturer. De aller fleste turlederne er selv foreldre, og kun noen få lokallag har ansatte koordinatore. Barnas Turlag har i dag ca. 25.000 medlemmer fordelt på 150 lokallag. De markedsfører seg på denne måten på sin hjemmeside:

Et aktivt uteliv er viktig for å gi barna god oppvekst. Gjennom Barnas Turlag treffer dere andre barnefamilier, og barna kan glede seg over å treffe andre barn på tur. Barn fra 0 til 12 år kan være med i Barnas Turlag (<https://www.dnt.no/barn/>).

Delstudien i Barnas Turlag baserer seg på deltakende observasjon (se tabell 1). Med tanke på rollen de voksne spilte, var denne ikke nødvendigvis så *aktiv* under selve arrangementene. Likevel er arrangementene i Barnas Turlag eksempler på naturerfaringer som er planlagt av voksne, de har ofte definerte mål satt av voksne (for eksempel å lære seg å ta kompasskurs), de følger ofte en aktivitetsplan, de blir gjennomført innen et planlagt tidsrom osv. Turleder og/eller foreldre er alltid til stede, og den som følger barnet har ansvar for sitt/sine barn under arrangementene. Disse faktorene bidro til at den mer frie leken ofte fikk begrenset spillerom. Det at deltakerne ofte ikke kjente hverandre, bidro til det.

Hvis det var mange aktiviteter som skulle gjennomføres, var barnas fokus mer på gjennomføring av selve aktiviteten enn på samspill med andre barn eller naturomgiv-

elsene på stedet. Noen ganger kunne det innenfor de gitte rammene oppstå mer spontan og selvstyrt lek, gjennom «lommer» av egenstyrt tid mellom planlagte aktiviteter. I tråd med Rasmussen (2004) kunne vi observere distinksjonen mellom «places for children» og «children's places». Ved å utforske naturen på egne og naturens premisser gjennom lek og selvtutfoldelse gjorde barna naturen til sin egen, men kanskje på andre måter enn det som var tiltenkt av de voksne.

Hva barn selv legger i god lek er lite belyst i litteraturen ifølge Glenn m.fl. (2013), men kan illustreres gjennom et eksempel fra en liten samtale med ei 9-årig jente. Hun deltok på et større familiearrangement som var et samarbeid mellom flere frivillige friluftslivsorganisasjoner. Hovedaktiviteten var en rundtur i skogen med ulike aktiviteter lagt inn: kaste ball i en bøtte, naturfaglig oppgaveløsning, orientering, veiledet klatring, taubane mellom trær, oppgaver i kartbruk og kompasskurs m.m.

Intervjuer: Hva synes du om aktivitetene?

9-åring: Det er fint her. Men jeg liker best å leke.

Intervjuer: Hva mener du med å leke, da?

9-åring: Nei... å være ute og leke... bygge hytte og leke ved vann og sånn.

Intervjuer: Hvor pleier du å leke ute...?

9-åring: Jeg leker mest ute på hytta. Der er det ikke så mye annet å finne på, så da leker vi masse.

Jenta gir i samtalen uttrykk for at lek for henne er *noe annet* enn å være med på aktivitetene. Jenta peker indirekte også på en interessant ambivalens i at hun liker bedre å leke enn å gjøre aktiviteter, samtidig som at begrunnelsen for å leke på hytta ligger i at det der ikke er så mye annet å finne på. Jenta peker kanskje også på en annen for-

utsetning som må være til stede i en ellers gjøremåls-orientert verden: det må ikke være andre gjøremål for at leken skal kunne starte.

Et annet eksempel som belyser barns syn på lek i natur er hentet fra et samarbeidsarrangement mellom den lokale speidergruppa og Barnas Turlag der 8–10 barn var samlet sammen med foreldre/foresatte og turledere for å «Lage mat på speidervis» en søndagsformiddag i nærheten av en setervoll. Denne dagen skulle barn og foreldre først ha samling rundt bålet, så skulle de spikke en leke sammen, den skulle prøves, det skulle lages innbakt pizza på bålet, det skulle være bespising, boksen går skulle gjennomføres og det skulle lages et klatrestativ. Underveis i spikkingen overhørte den tilstedeværende forskeren en sju-åring som spurte mammaen sin: «Mamma, kan jeg vær så snill få gå og å leke nå?» Jenta forklarte etterpå at det hun ønsket, var å leke sammen med de andre barna inne blant einerbuskene. Hun syntes buskene lignet på veggene i et klubbhus, og hun syntes gressbakken var et fint gulv. Så kunne jo barna bli kjent med hverandre i klubben! Etter et godkjennende lite nikk fra turlederen fikk jenta lov til å leke litt for seg selv, mens de andre barna fortsatt var opptatt med spikke-oppgaven.

- Nærmiljøstudien viser at gjennom naturopplevelser stimuleres et vidt spekter av ulike følelser hos barna, som glede og spenning, gjerne etterfulgt av mestring.

Mange voksne vil kanskje si at voksne og barn lekte sammen da de gjorde spikke-oppgaven. I en gjennomgang av internasjonale studier blant foreldre viser Glenn m.fl. (2013) at foreldre vektlegger læringsaspektet, ansvaret for å unngå farlige situa-

sjoner og utformingen av fysiske omgivelser som viktige elementer i barns lek utendørs. Skår m.fl. (2016) viser at disse faktorene også vektlegges blant norske foreldre når de blir bedt om å vurdere ulike barrierer og motivasjoner for sine barns bruk av nærnatur. For jenta med klubbhuset var det å leke (sammen med de andre barna inne blant einerbuskene) noe annet enn deltakelsen i de arrangerte aktivitetene. Det kommer til uttrykk gjennom formuleringen «Mamma, kan jeg vær så snill å få gå og leke nå?» ettersom den står i motsetning til hva som skjer for øyeblikket.

Studien i Barnas Turlag viste flere faktorer som bidro til at naturen ble en arena for lek og utforskning. En viktig faktor var når barna fikk være *lenge nok* på et sted til at de ble kjent med stedet, og gitt muligheter for å ta stedet i bruk. Altså når de ikke bare beveget seg fra A til B eller fra aktivitet til aktivitet, men når barna fikk bebo stedet gjennom utprøvende lek og utforskning. Observasjonene viste at tidsfaktoren var viktig med tanke på det sosiale samspillet mellom deltakerne. Bare ved å ha *tid* sammen kan man bli kjent med hverandre, og det bør heller ikke være *for mange* deltakere. Grupper på 5–12 barn var et godt utgangspunkt for sosialt samspill mellom barna og med naturen på stedet. Videre var det viktig at det ikke var for mange ting en skulle ha gjort, og at hver aktivitet fikk rom nok til at hvert barn kunne bli kjent med den ut fra eget erfaringsgrunnlag. En svært viktig faktor som stimulerer til lek og naturkontakt er at *de voksne trekker seg tilbake* så mye som mulig. Gode råd, opplegg, regler, avbrytelser og tidsskjema kan være nødvendig, men det er viktig at dette ikke dominerer og overdrives av de voksne.

Flere voksne reflekterte i samtale med forskerne over en ambivalens mellom å være i en «over-organisert hverdag» som de

egentlig synes er stressende, og samtidig stimulere til ennå flere aktiviteter. En far til to som deltok i et Barnas Turlag arrangement sa det på denne måten da han ble spurt om sin motivasjon for å delta: «Det er lettere å legge inn nok en tidsbegrenset aktivitet i et allerede presset tidsskjema, enn å komme seg ut i naturen på eget initiativ. Dessuten ønsker man jo å tilby barna noe.»

For Barnas Turlag sin del ligger det en utfordring i at enklere arrangementer uten så mye «opplegg» og aktivitetstilbud ikke er så attraktive for foreldrene som melder barna på.

Barnas Turlag bidrar til at mange barn kan tilegne seg minnerike naturopplevelser. Likevel, et klart inntrykk var at barnas emosjonelle og kroppslige kontakt med naturen var sterkere gjennom spontan lek enn gjennom gjennomføring av planlagte aktiviteter. Som ved leirskolen, ble naturen gjennom *leken* omgjort til barnas verden.

Nærmiljøstudie

I nærmiljøstudien ble det satt fokus på bruk og opplevelse av den bostedsnære naturen *uten* voksne til stede (Wold, Skår og Gundersen innsendt). Kildematerialet var stiler som barna skrev om en opplevelse de hadde hatt i naturen der de bor, og gruppeintervjuer utendørs (se tabell 1). Studien viser at naturopplevelsene i nærmiljøet har stor betydning for barna på ulike måter, til tross for at opplevelsene de skriver og forteller om ikke nødvendigvis foregår så ofte. Det ser ut til at både nåtidige og tidligere opplevelser oppleves som betydningsfulle. Samværet med andre barn og *gleden* samværet bidrar til i naturopplevelsen, var en kvalitet som fremkom spesielt tydelig. Nærmiljøstudien viser at gjennom naturopplevelser stimuleres et vidt spekter av ulike følelser hos barna, som glede og

spenning, gjerne etterfulgt av mestring. Dette er følelser som ser ut til å oppstå, og oppleves sterkere, sammen med andre barn enn alene eller med voksne til stede. Barna beskriver også hvordan det å være i naturen gjør dem avslappet, og at den gir dem impulser slik som denne jenta skildrer: «Innendørs blir fantasien innestengt. (...) Når man er ute så får en nye inntrykk» (Jente, 7. trinn).

Nærmiljøstudien viser altså at barnas naturopplevelser uten voksne til stede hadde særegne kvaliteter. Barna beskrev hvordan lek og opplevelser i naturen drives framover gjennom samvær med andre barn i samspill med naturen på stedet. Dette gjør at overraskende momenter oppstår, noe som karakteriserer spesielt de skrevne fortellingene i stilene. Barna fortalte også om hvordan den voksne tilstedeværelsen ofte begrenser deres handlingsrom og også forringer opplevelsen når de er utendørs sammen med voksne. Med voksne til stede blir opplevelsene mindre frie, de voksne skal bestemme for mye, og det blir for mange formaninger om hva barna kan gjøre og ikke gjøre. I det ene gruppeintervjuet imiterte barna hvordan voksne tar over styring og faktisk fratar barna det de selv opplever som verdifullt i naturopplevelsen:

Intervjuer: men hvis voksne hadde vært med på en sånn tur da? [en vintertur til et nærnaturområde som er beskrevet i en av stilene. Ungene hadde med kakao og kjeks, og de fyrte bål]

I3:1: hadde blitt mye mer kjedelig...

Intervjuer: hadde blitt mye mer kjedelig?

I3:2: da er det sånn «sitt rolig», «ikke løp så veldig».

(...)

I3:3: «ikke rop.»

I3:1: «ikke gå inn der.»

I3:4: «ikke krangle.»

I3:3: «ikke kast snø på bålet.»

(...)

I3:1: ja, men det er jo det som er morsomt med snø: å kaste snøballer!

Det er nærliggende å anta at spenningsmomentene som barna skildret hadde blitt annerledes og muligens fraværende dersom barna hadde vært sammen med voksne. Trolig ville barnas positive følelse av spenning og risiko, men også nysgjerrighet i flere av situasjonene, blitt dempet gjennom hvordan voksne ville forholdt seg til situasjonen. Nysgjerrighet og risiko-søking er en faktor som ofte ser ut til å bli trigget av samspillet barna imellom. Et hovedinntrykk fra delstudien er at naturstedene i nærmiljøet er betydningsfulle, fordi barna på et eller annet vis har gjort dem til sine. Dette kan være gjennom å besøke dem ofte eller utforske dem for første gang; uansett ble betydningen av naturen beskrevet gjennom kroppslige, sosiale, emosjonelle og sanselige møter med stedene.

Diskusjon på tvers av delstudiene

Barn i Norge er godt stilt når det gjelder tilgang til lekeområder i naturen. Studien viser likevel at barn i dag bruker nærnaturen i et omfang som tilsier at den ikke er en integrert del av deres hverdagsliv. Barns bruk av natur er endret, både i omfang og innhold. Nyere former for naturerfaringer blant barn bærer ofte preg av å være planlagte og organiserte aktiviteter, og er dermed annerledes enn en mer tradisjonell, egeninitiert og selvstyrt lek. Likevel har nyere naturaktiviteter elementer i seg som av mange verdsettes i dagens samfunn: Tryggheten som gis gjennom voksen tilstedeværelse, at naturerfaringene bidrar til læring og mestring, at fritidsaktivitetene som tilbys utendørs er morsomme og actionfylte, at naturopplev-

elsene gis et pedagogisk innhold, og at tidsstyrte aktiviteter faktisk gjør at de passer inn i et ellers presset tidsskjema. I tillegg til konkurrenter om barns tid som fritidsaktiviteter og skjermaktiviteter, viser delstudiene at voksensamfunnets målorientering også preger omfang og innhold i barns naturkontakt i dag.

Delstudiene viser at selvstyrt lek og utfoldelse i natur har særegne kvaliteter for barn. Et hovedinntrykk er at barn oppnår en tettere, mer sanselig, emosjonell og kroppslig kontakt med natur gjennom spontan og egenstyrt lek uten voksne til stede, enn når de følger instruksjoner fra voksne i mer lekpregete aktiviteter. I den frie leken utforsker barn naturen på sine egne premisser, de skaper sine egne steder og gjør naturen til sin egen slik de selv ser den. Fasting (2013) kaller dette for å «bebo stedet». I lekpregete, voksen-organiserte aktiviteter framstår naturen mer som en *ramme* rundt aktivitetene, og barna selv har mer fokus på selve aktiviteten enn på stedet og naturen der aktiviteten foregår. I artikkelen har vi benyttet Gadammers perspektiver på lek som en spontan og uforutsigbar handling og satt hans perspektiver i sammenheng med naturens åpne karakter. Naturen er ikke forutbestemt og kodet som for eksempel en konstruert lekeplass kan være. I stedet møter barn natur basert på sine egne og ulike erfaringer.

Ut fra forståelsen av lek som noe vesen-seget og situasjonsbestemt i tråd med Gadammers perspektiver på lek (Steinsholt 2010), viser studien at det kan se ut som om velmente voksne, i dagens mange organiserte målrettede virksomheter, prøver seg på noe umulig. På den ene siden ønsker voksne å gi rom for lek, mens på den andre siden legger de fort premisser for hva leken skal inneholde. I stedet for egeninitiert lek og selvtutfoldelse ønsker voksne at barna

skal oppleve, mestre og lære noe, og ofte er det satt klare mål for det barna skal gjøre. Konsekvensen er at egenarten i barnas lek kan gå tapt. Samfunnets generelle målorientering ser også ut til å prege barns naturaktiviteter i dag, til tross for at Norge er kjent for å ha sterke friluftslivstradisjoner, der idealet om «det robuste naturbarnet» som leker utendørs i all slags vær fortsatt står sterkt (Borge, Nordhagen og Lie 2003; Nilsen 2008). Med utgangspunkt i funn fra studien mener vi at redusert bevissthet om mestrings- og læringsmål blant voksne og en økende bevissthet om lekens egenverdi i naturen vil gi barn tid og rom til selvstendig meningsskaping og samvær i naturen. Barns frie lek og selvtutfoldelse i natur har potensial i seg til å være en nedstressende *motvekt* til dagens prestasjons- og mestringsorientering.

De kvalitative delstudiene antyder at barna selv skiller mellom *sin egen lek* og det som de voksne legger opp til, arrangerer, forventer noe av og endog kontrollerer. For barna er ikke de voksnes lekeaktiviteter *lek*. Et fellesfunn fra delstudiene viser at mye tilrettelegging, organisering og intervensering fra voksne kan begrense barnas naturopplevelse og lek. Foreldre og andre voksne synes naturkontakt er viktig, men barn og voksne vil ofte ha ulik oppfattelse av hva denne naturkontakten skal inneholde.

Studien viser også at voksnes tilstedeværelse kan ha ulikt innhold. Voksne kan i stor grad bidra til å ivareta den frie leken utendørs, hvis de er bevisst på verdien av den og gir den tid og rom. Barnehagepedagoger har muligens det største handlingsrom til å være den stimulerende voksne som også ivaretar den frie leken utendørs, både gjennom bevisst pedagogikk, men også fordi det i barnehagen gis tid til lek og selvtutfoldelse. Vi mener delstudien fra barnehagen har overføringsverdi til andre

institusjoner og aktører som skole, SFO og friluftslivsorganisasjoner. Barnehagestudien viser at reflekterte, kompetente og nærværende voksne er en viktig nøkkel for å legge til rette for fri lek og gode naturopplevelser. Men samtidig legger de praktiske og organisasjonsmessige rammene i barnehagen kontinuerlig press på og utfordrer pedagogenes muligheter til å realisere idealene og skape rom for naturopplevelser på barnas premisser. Data fra studiene i Barnas Turlag, barnehagen og leirskolen viser at voksne, bare ved å være i nærheten, er betydelig «til stede» i barns lek. Tilstedeværelsen kan variere fra forsiktig tilrettelegging forut og tilbaketrasket årvåkenhet, til detaljert planlegging og kontroll av hva barn faktisk gjør i naturen.

Vi har i artikkelen beskrevet naturen som en genuin lekeplass fordi den har en åpen karakter. Naturen forteller ikke selv hvordan en skal handle i den, men den byr på et mangfold av utfoldelsesmuligheter. For utforming av områder for barns lek kan man se for seg to hovedstrategier for økt bruk: enten at man innfører flere naturelementer i de bebygde/tilrettelagte områdene, eller at man tilrettelegger bedre for lek i naturområdene. Det å innføre naturelementer i bebygde arealer er en god strategi for å øke variasjonen og barns lekemuligheter nær hjemmet. Hagen kan være et godt eksempel på dette. En flat plen har mindre «lekende

elementer» og innbyr til mindre utforskning enn naturelementer som trær, busker, store steiner, vann, hekker osv. Studien viser at voksne ofte er med barn ut i naturen. Det kan derfor være viktig at naturarealene legges til rette for at voksne kan være der sammen med sine barn. Voksne vil ofte være opptatt av tilrettelagte stier/gangveger og sitteplasser. Hvis det samtidig er varierte naturomgivelser som stimulerer til lek, vil dette gi en kombinasjon av bruk som er godt tilpasset dagens situasjon.

Barn bør leke, og de har rett til å leke. Ifølge politiske målsettinger bør barn også oppleve natur. Som et innspill i en debatt og bekymring over barns reduserte naturkontakt bør man kanskje ikke være så opptatt av at barna skal være ute i naturen så og så ofte, men heller anerkjenne at naturopplevelser *blant* barn har stor betydning selv om de erfares mer sporadisk i hverdagen. Naturopplevelse er viktig fordi den står i kontrast til en hverdag preget av tidspress, gjøremål, organisering og voksen tilstedeværelse. For å legge til rette for lek og selvtutfoldelse i natur trengs mer kunnskap om hva barn selv ser på som kvaliteter ved å leke ute i naturen. Studien indikerer at spontan og fri lek i natur kan være et *alternativ* til prestasjons-jag og målrettede aktiviteter. På den måten er ikke barn så annerledes enn voksne, nærnaturen kan tilby rom for avkopling.

Noter

¹ Medforfatterne har bidratt likeverdig og er presentert i alfabetisk rekkefølge.

² <http://www.childrenandnature.org/>; <http://www.takeachildoutside.org/>

³ Barnas Turlag (den norske turistforening sitt tilbud til barn) er per i dag den største friluftslivsorganisasjonen for barn og har 25 000 medlemmer fordelt på 150 lokallag. «Kom deg ut-dagene» deres samler ofte mange hundre deltakere; <https://komdegut.dnt.no/>

⁴ Deltakere i studien «How do children experience nature? Meaning-making and socialization to outdoor life» har vært Norsk institutt for naturforskning (NINA), Dronning Mauds Minne, Norsk senter for bygdeforskning (BF), Høgskolen i Telemark og Forestry Commission/Forest Research, UK.

Referanser

- Berg, A. 2005. Friluftsbarnhagen – En motorikkfabrikk? Testing av barns motorikk *Barn* 23(2): 65–77.
- Borge, A.I.H., Nordhagen, R. og Lie, K.K. 2003. Children in the environment: Forest day-care centres. Modern day care with historical antecedents. *History of the Family* 8: 605–618.
- Chawla, L., Keena, K., Pevac, I. og Stanley, E. 2014. Green schoolyards as havens from stress and resources for resilience in childhood and adolescence. *Health & Place* 28: 1–13.
- Cole-Hamilton, I. Harrop, A. og Street, C. 2002. The value of children's play and play provision: A systematic review of the literature. New Policy Institute: 62.
- Dervo, B.K., Skår, M., Köhler, B., Øian, H., Vistad, O.I., Andersen, O. og Gundersen, V. 2014. *Friluftsliv i Norge anno 2014 – status og utfordringer*. NINA Rapport 1073. 98 s + vedlegg.
- Faber Taylor, A. og Kuo, F.E. 2006. Is contact with nature important for healthy child development? State of the evidence. I: C. Spencer og M. Blades, red. *Children and Their Environments: Learning, Using and Designing Spaces*:124–140). New York: Cambridge University Press.
- Fasting, M. 2013. *Vi leker ute! En fenomenologisk hermeneutisk tilnærming til barns lek og lekesteder ute*. Oslo: Novus Forlag
- Fjørtoft, I., 2001. The natural environment as a playground for children. The impact of outdoor play activities in pre-primary school children. *Early Childhood Education Journal* 29: 11–117.
- Glenn, N.M., Knoght, C.J., Holt, N.L. og Spence, J. 2013. Meanings of play among children. *Childhood* 20(2): 185–199.
- Gullestad, M., 1997. A passion for boundaries. Reflections on connections between the everyday lives of children and discourses on the nation in contemporary Norway. *Childhood* 4: 19–42.
- Gundersen, V. S. og Frivold, L. H. 2008. Public preferences for forest structures: A review of quantitative surveys from Finland, Norway and Sweden. *Urban Forestry and Urban Greening* 7: 241–258.
- Gundersen, V., Skår, M., O'Brien, L., Wold, L.C. og Follo, G. 2016. Children and nearby nature: A nationwide parental survey from Norway. Antatt i *Urban Forestry & Urban Greening*.
- Halldén, G. 2009. *Naturen som symbol för den goda barndomen*. Stockholm: Carlsson.
- Ingebrigtsen, K. 2015. *Barns møte med natur på leirskole. En kvalitativ studie av to leirskoler i Norge*. Mastergradsoppgave, Høgskolen i Telemark.
- Kaplan, R., og Kaplan, S. 1989. *The Experience of Nature*. Cambridge University Press.
- Korsvold, T. 2005. *For alle barn! Barnehagens framvekst i velferdsstaten*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Lillemyr, O.F. 2004. *Nye forventninger til barnehagen som læringsarena – i konflikt med den gode leken?* I: Bedre barnehager skriftserie nr. 1: *Fag, kultur og fellesskap – perspektiver på innholdet i barnehagen*: 13–19. Oslo: Utdanningsakademiet.
- Lillemyr, O.F. 2011. *Lek på alvor*. 3. utg. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lundhaug, T. og Neegaard, H.R. 2013. *Friluftsliv og uteliv i barnehagen*. Oslo: Cappelen Damm.
- Lysklett, O. B. 2003. *Ute hele uka: Natur- og friluftsbarnhagen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Miljøverndepartementet 2001. Stortingsmelding nr. 39, 2000–2001. Friluftsliv — Ein veg til høgare livskvalitet.
- Mjaaavatn, P.E. 2013. Hva har barn lyst til å gjøre ute? *Barn* 1: 29–44.
- Merleau-Ponty, M. 1994. *Kroppens fenomenologi*. Oslo: Pax Forlag.
- Nilsen, R.D., 2008. Children in nature: Cultural ideas and social practices in Norway. I: A. James og J. A. James, red. *European Childhoods*. New York: Palgrave Macmillan: 38–60.
- Nielsen, G., Grønfeldt, V., Toftegaard-Støckel, J. og Andersen, L.B. 2011. Predisposed to participate? The influence of family socio-economic background on children's sport participation and daily amount of physical activity. *Sport in Society* 15: 1–27.

- O'Brien, E. og Murray, R. 2007. Forest School and its impacts on young children: case studies in Britain. *Urban Forestry and Urban Greening* 6: 249–265.
- Pelligrini, A.D. 2009. Research and policy on children's play. *Play Policy* 3(2): 131–136.
- Prince, L., Allin, L., Sandseter, E. B. H. og Ärlemalm-Hagsér, E. 2013. Outdoor play and learning in early childhood from different cultural perspectives (Editorial). *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning* 13(3): 183–188. DOI: 10.1080/14729679.2013.813745.
- Rasmussen, K. 2004. Places for children – children's places. *Childhood* 11(2): 155–173.
- Sandseter, E. B. H., og Kennair, L. E. O. 2011. Children's risky play from an evolutionary perspective: The anti-phobic effects of thrilling experiences. *Evolutionary Psychology* 9(2): 257–284.
- Skår, M. og Krogh, E. 2009. Changes in children's nature-based experiences near home: from spontaneous play to adult-controlled, planned and organised activities. *Children's Geographies* 7: 339–354.
- Skår, M., Gundersen, V., Bischoff, A., Follo, G., Pareliussen, I., Tordsson, B. og Stordahl, G. 2014. *Barn og natur. En nasjonal spørreundersøkelse*. NINA Temahefte nr. 54.
- Skår, M., Gundersen, V. og O'Brien, L. 2016. How to engage children with nature: why not just let them play? *Children's Geographies*. DOI: 10.1080/14733285.2015.1136734
- Skår, M., Wold, L.C., Gundersen, V. & O'Brien, L. 2016. Why do children not play in nearby nature? Results from a Norwegian survey. *Journal of Adventure Education & Outdoor Learning*. DOI:10.1080/14729679.2016.1140587
- Solhjell, H. H. 2015. *Lekens betydning for barn*. <http://www.famlab.no/lekens-betydning-for-barn> Lastet ned 08.09.2015.
- Steinsholt, K. 2010. Vi må miste oss selv for å finne oss selv igjen. Lek, erfaring og danning hos Hans-Georg Gadamer. I: K. Steinsholt og K. Pedersen, red. *Aktive Liv*. Tapir: Trondheim.
- Stordal, G., Follo, G. og Pareliussen, P. 2015. Betwixt the wild unknown and the safe: Play and the affordances of nature within an early childhood Education and care institution in Norway. *International Journal of Early Childhood Environmental Education* 3(1): 28–37.
- Tangen, J.O. 2004. Embedded expectations, embodied knowledge and the movements that connect. A system theoretical attempt to explain the use and non-use of sport facilities. *International Review for the Sociology of Sport* 39(1): 7–25.
- Tordsson, B. 2002. *Å svare på naturens åpne tiltale*. PhD avhandling, Norges Idrettshøgskole.
- Tordsson, B., og Vale, L.S.R. 2013. *Barn, unge og natur. Litteraturstudie*. Høgskolen i Telemark nr.1.
- Valentine, G., 2004. *Space and Culture of Childhood*. Aldershot: Ahgate.
- Vaage, O. F. 2013. Unges dagligliv 1971–2010. Unge har mer fritid – men savner samvær. *Samfunnsspeilet* 2.
- Williams-Siegfredsen, J. 2011. *Understanding the Forest School Approach*. London: Taylor & Francis.
- Wold, Skår og Gundersen, innsendt. «Innendørs blir fantasien innestengt»: Om nærnaturens betydninger i barns hverdagsliv. Innsendt til tidsskriftet UTMARK.
- Wolf, D. K. 2015. Oppfordringer til små barns lekende samspill i barnehagen. Personalets medvirkning og omgivelsenes muligheter. *Barn* 1: 25–39.
- Øksnes, M. 2010. *Lekens flertydighet. Om barns lek i en institusjonalisert hverdag*. Oslo: Cappelen Akademisk.

Margrete Skår Skår er samfunnsgeograf og arbeider som seniorforsker ved Norsk institutt for Naturforskning. Hun arbeider med menneske-natur relasjoner og med en særlig interesse for bruk og opplevelse av natur i hverdagslige kontekster. Hun har vært prosjektleder for studien om barn og natur.

Margrete Skår, Norsk institutt for naturforskning-NINA, Fakkeltgården, NO-2624 Lillehammer, Norge. Email: margrete.skar@nina.no

Gro Follo er førskolelærer og antropolog. Barns relasjoner med og i natur hadde en sentral plass i hennes lange virke som barnehagestyrer i Lofoten og Longyearbyen. Follo arbeider nå som seniorforsker ved Norsk senter for bygdeforskning, og hun har der hatt et særskilt fokus på skog som forstått og opplevd natur og biologisk ressurs for skogeiere.

Gro Follo, Norsk senter for bygdeforskning, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, NO-7491 Trondheim, Norge. Email: gro.follo@bygdeforskning.no

Vegard Gundersen er utdannet skogøkolog og arbeider som seniorforsker ved Norsk institutt for Naturforskning. Han arbeider i skjæringspunktet mellom natur og samfunn, og forsker på både anvendte og mer vitenskapelig problemstillinger. En rød tråd i forskningen handler om hvordan menneske opplever og bruker naturen, og hvordan vi på en bedre måte kan balansere bruk og vern av naturen.

Vegard Gundersen, Norsk institutt for naturforskning-NINA, Fakkeltgården, NO-2624 Lillehammer, Norge. Email: vegard.gundersen@nina.no

Kim Ingebrigtsen arbeider som timelærer ved Høgskolen i Telemark og som idrettspedagog ved Oppsaltunet barnehage. Hans mastergrad fra 2015 inngikk som en delstudie i studien om barn og natur, og omhandlet barns møte med natur på leirskole og var en kvalitativ studie med fokus på meningsdanning og opplevelse i naturen.

Kim Ingebrigtsen, Oppsaltunet barnehage, Oppsalveien 19-21, NO-0686 Oslo, Norge. Email: kim-ingebrigtsen@hotmail.com

Gjertrud Stordal er sosiolog og arbeider som høyskolelektor ved Dronning Maud Minnes Høgskole for Barnehagelærerutdanning, avdeling for samfunnsfag. Hun underviser og forsker på tema knyttet til barn og barndom, barnehage, barns relasjoner til natur og ruralsosiologi med spesielt vekt på kjønn.

Gjertrud Stordal, Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning, Thrond Nergaards veg 7, NO-7044, Trondheim, Norge. Email: Gjertrud.Stordal@dmmh.no

Bjørn Tordsson arbeider som førsteamanuensis ved Høgskolen i Telemark. Han er opptatt av fenomenet friluftsliv og ulike perspektiver det aktualiserer, fra et fenomenologisk perspektiv, i et sosiokulturelt perspektiv og også friluftslivets pedagogiske potensialer. Tordsson er også opptatt av ulike tema knyttet til naturbegrepet.

Bjørn Tordsson, Høgskolen i Telemark, Gullbringvegen 36, NO-3800 Bø, Norge. Email: bjorn.tordsson@hit.no

Line C. Wold arbeider som forsker ved Norsk institutt for Naturforskning. Hun arbeider med temaer som friluftsliv og ferdsl, bruk-vern problematikk, brukerinteresser i natur, barn og natur og interessenters opplevelse av planprosesser.

Line C. Wold, Norsk institutt for naturforskning-NINA, Fakkeltgården, NO-2624 Lillehammer, Norge. Email: line.wold@nina.no